

РЕЦЕНЗИЯ
на научната продукция и учебно-педагогическата
дейност на доц. д-р Емил Спасов Панушев
за заемане на академична длъжност „професор“
по научна специалност 05.02.10 „Световно стопанство и
международнни икономически отношения“

Рецензент:

Проф. д.и.к.н. Анна Недялкова
Научен шифър 05.02.10

Настоящата рецензия е е изготвена по документи, постъпили по конкурс, обявен от АС на ВСУ „Ч.Храбър“ / *решение от 23.04.2010г. протокол №7, публикуван в ДВ бр.38 на 21.05 2010 г.*/ Конкурсът е за нуждите на факултет „Международна икономика и администрация“ на ВСУ „Ч. Храбър“. Единствен кандидат по конкурса е доц. д-р Емил Спасов Панушев. Представените по конкурса документи съответстват на изискванията на ЗРАС, Правилника на ВСУ и обявите по конкурса. Процедурата по провеждане на конкурса е коректно спазена.

Данни за кандидата:

Доц. д-р Емил Спасов Панушев е роден на 26 юли 1954 г. в град София. През 1979 г. придобива квалификация икономист на ниво магистър в Икономическия университет – Варна. Научна степен „**кандидат на икономическите науки**“ по шифър „Световно стопанства и международни икономически отношения“ получава през 1983г. в Икономическия институт на БАН. През 1997 година провежда едномесечна **специализация** в областта на международните финанси в British Academy – LSE.

Професионалният му опит започва през 1985 г. като научен сътрудник III – I степен в Икономическия университет на БАН, където последователно заема длъжностите Научен секретар на секция „Световно стопанство и външноикономически връзки“ и научен секретар на секция „Международна икономика“. От 1998 г. до момента осъществява преподавателска дейност на длъжност „доцент“ във ВСУ „Ч.Храбър“, където чете лекционни курсове пред студенти от бакалавърска и магистърска степени по „Европейска икономическа интеграция“, „Балканско и европейско сътрудничество“, „Митническа политика на ЕС“. Подобни курсове чете и във ВТУ „Св.Св.Кирил и

Методий“. В периода 2008 – 2010 г. е ръководител катедра „Обществени науки“ на ЮФ , а от юни 2010 г. е декан на факултут“ Международна икономика и администрация“ на ВСУ“Ч.Храбър“.

За научната продукция на кандидата:

За участие в конкурса кандидатът е представил общо 100 публикации след присъждане на научната степен „доктор“ /кандидат на икономическите науки – 1985 г./ с обем 1974 страници. От тях 36 с обем 744 страници са след получаване на научното свание старши научен сътрудник II степен /1996 г./. Публикациите се разпределят както следва:

- **Монографии - 5 броя, всички в колективни трудове,** като авторското участие на кандидата по конкурса в тях е с обем 100 страници;
- **Студии - 3 бр. – 62 страници;**
- **Научни статии – 5.бр. с общ обем 53 страници ;**
- **научни доклади - 15 бр., общ обем 97 страници.**
- **Учебници и учебно-методични пособия – 4 броя, с общ обем 569 страници, от които три в съавторство и един с обем 256 страници самостоятелно.**
- **Научно-изследователски разработки 5 ; 25 стр**

Поради висока степен на съвпадение на текста, публикации под номер 15 и 16 в приложения списък приемам като един материал за рецензиране.

Извод: - *Представената научна продукция по обем и структура отговаря напълно на наукометричените изисквания на ЗРАС и Правилника на ВСУ за званието „професор“.* В преобладаващата си част научните трудове са рецензирани, приети от катедрения съвет или ред.колегии и са публикувани вrenomирани издателства. Независимо от факта, че кандидатът по конкурса не е представил самостоятелна монография, приемам че участието му в монографичните колективни издания има характер на системно и изчерпателно изследване на въпроси и теми от една научна област, поради което могат да се приемат като равностойни на изискваната по ЗРАС научна продукция.

Рецензираните трудове са посветени на важни въпроси, отнасящи се до теорията и практиката на европейската интеграция, проблемите на Черноморския регион, променящата се характеристика на МИО в глобален контекст и мястото на България в тези процеси. В тематично онощщение продукцията отговаря изцяло на заявлената по конкурса научна област.

Изследванията и публикациите на кандидата могат да се отнесат към следните тематични направления на научната област:

❖ Глобални и регионални тенденции и влиянието им върху политиките на ЕС. / публ. № 7; 10; 19; /

Особено внимание в публикациите се отделя на движението на капитали като следствие от процесите на глобализация и обособяването на финансова среда и нейните регулативни инструменти. Авторът се концентрира върху общите тенденции в световната икономика и прави иводи за зависимостите между движението на капитали и динамиката на икономическите показатели на развитите и развиващите се държави. Интерпретирано е отражението на тези процеси върху общото състояние на платежните баланси и капиталовите потоци, на външното финансиране. Научните приноси на автора в тези публикации се свеждат до:

- ✓ Принос с характер на **ново знание** е разработената и представена регионална структура на частните капиталови потоци, групирани в преки и потфейлни инвестиции, облагации и заеми.
- ✓ Систематизирани са и са **доразвити научни знания** за основните характеристики на глобализацията и регионалната интеграция и конкретно историческото им проявление;
- ✓ **Приложени** са за изследване на конкретен обект **методики** за измерване и представяне на структурата на нетните капиталови потоци към възникващите пазари по региони, съобразно класификацията на световната банка;

❖ Външно икономически отношения на ЕС. / публ. № 3; 4; 6; 14; 21; 34/

Авторът обосновава тезата, че регионалният подход във външноикономическите отношения на ЕС е повлиян от процесите на икономическа глобализация и икономически регионализъм. Привежда научни аргументи в полза на извода, че дефинираните регионални приоритети във външнотърговската политика на ЕС дават предимство на Средиземноморието, Африка, Карибите и Тихия океан. Специално внимание е отделено на мястото на Югоизточна Европа.

Направени са обобщения с характер на **научни приноси** както следва:

- ✓ Систематизирани са и са анализирани данни за ролята на западните Балкани като важен фактор за формиране и реализация на икономическата стратегия на региона. На тази

база се стига до извода, че регионалното сътрудничество е ключов момент от подготовката на балканските държави за членство в ЕС;

- ✓ Изведени са теоретични и практически подходи за оценката на **икономическият регионализъм** – главно като засилване на търговията със съседни държави и региони. Формулирани са **принципите на изграждане на икономически групировки** в условията на икономически глобализъм. Оценени са показатели на отвореност на икономиката като търговски баланс, дял на износа към вноса, индекс на условията на търговия. Показани са възможностите за използване на широк инструментариум от мерки на търговската политика като митническа оценка, субсидии и гаранции, антидъмпингови процедури и инвестиционни мерки, както и възможностите за използване на специфични регламенти за търговията с услуги.
- ✓ Оригинален принос на автора е изследването за динамиката на БВП на балканските държави във връзка с ориентацията им към ЕС като най-близка икономическа групировка, конкуренцията между тях за привличане на чуждестранни инвестиции и използването на предприемачеството и инструментите.
- ❖ **ЕС – Русия и България /** трудове под № 2, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 22, 23, 26, 27, 30, 31/ е най-широко застъпената проблематика в трудовете на Емил Панушев .

С помощта на анализ на външнотърговските връзки авторът обосновава тезата за разширяване на икономическите отношения на България с ЕС и региона Централна и Източна Европа. Доказано е, че расте делът на търговията, както и нейната географска преориентация към ЕС и особено към определени държави – Германия, Италия и Гърция. Констатиран е спад в търговията между страните от бившия СИВ и промяна в техните основни партньори по отношение на износа и вноса. Дефинирани са съществени структурни изменения по отрасли, като се извежда ролята на процесите на асоцииране и адаптиране към условията на Единния вътрешен пазар. В условията на пълноправно членство на България, наред с участието в общата търговска политика на ЕС са откроени и основните партньори извън ЕС, включително Русия, страните-кандидатки, както и значителните конкурентни предимства на България в Черноморския регион и Западните Балкани.

Икономическите отношения между **България и Русия** са изследвани като важна страна в процеса на изграждането на Общо европейско икономическо пространство. Авторът аргументирано

доказва, че завършването на процесите на разширяване на ЕС на изток продължава чрез активни връзки с Русия. Показано е, че тези процеси водят до разширяване възможностите за реализиране на експортно ориентиран растеж в българската икономика и разширяване мястото на България в търговията с ЕС, където са и нейните основните търговски партньори. Оценката на развитието на икономическите отношения България-Русия авторът проследява на база на промените в стоковата структура, като и в сферата на услугите. В изследването на отношенията ЕС – Русия е откроен изводът, че сътрудничеството в инициативата Общо европейско икономическо пространство дефинира важни за страната ни области като енергетика, търговия, научна дейност опазване на климата. Във всички публикации по темата присъства разбирането, че участието в регионални инициативи разширява възможностите на България да бъде фактор в осъществяване политиката на ЕС в Черноморския регион и в Източното партньорство.

□ Съществена част от изследователската и аналитична дейност на ст.н.с. Емил Панушев е посветена на взаимодействието между индустриалната структура и външнотърговските отношения, като са доказани съществени промени във функционирането на националната икономика при нейното отваряне и интегриране на стоковия пазар към по-големи пазари. Направени са изводи за отрасловата специализация и търговската преориентация към Европейския съюз (ЕС) в условията на липса на експортно ориентирана стратегия и отсъствието на ефективни инструменти на външнотърговската политика. Дефинирани са характерни черти на износа на националните отрасли – главно сировинни предимства, както и особеностите на вноса – предимно в отрасли с изявени национални конкурентни предимства. Аргументирана е необходимостта от провеждането на индустриална политика в България и ролята на малките и средните предприятия в ЕС.

Анализът на икономиката на новите страни-членки след присъединяването им към ЕС е друг акцент в научната продукция на кандидата по конкурса. Доказано е, че влиянието на външната среда за макроикономическата стабилност се свързва с мястото на новите страни-членки в международните търговски отношения, както и с повишаване дялът им в търговията със стоки и с услуги на ЕС. Изведени са различията между страните по отношение на салдото в търговията, както и различното влияние на капиталовите потоци – особено по отношение на прилива и отлива на преки чуждестранни инвестиции. Направени са обосновани изводи за това, че влиянието на външната среда и финансовата криза върху икономическата стабилност на новите страни-

членки е отражение на процесите на трансформация на обществено-политическите системи, отвореността и каналите на въздействие на световната финансова криза – спад в традиционните търговски партньори, отливът на капитали и ограниченият достъп до финансиране. Оригинални изследвания са дали възможност на доц. Панушев да допълни научното знание за интеграционните процеси с още един важен фактор - наличието или отсъствието на финансов център в региона, както и използването на офшорните зони. Чрез оценки на междубанковите задължения, дял на заемите и депозитите в банките на офшорните центрове е откроена специфичната роля на офшорните центрове. Направен е оригинален извод, че макар и с особен икономически и политически статут, те са фактор на стабилност при финансова криза, което показват и тенденциите в междубанкови задължения и делът на активите и пасивите на търговските банки в тях. Доказано е, че развитието на международните финансови центрове стимулира движението на капитали, въпреки тенденции на регулиране в еврозоната.

В трудове под № 11, 19 от списъка на публикациите е представена регионалната структура на показателите, както и са направени изводи за влиянието на кризите върху интеграционните процеси, паричната политика и валутния курс. Систематизирани са оценки на влиянието на кризите, като специално място е отделено на мексиканската и азиатската. Формулирани са оценки на новите условия в световното стопанство, като са изведени нови теоретични подходи за оценка на факторите за кризите - ненадеждност на информацията, финансовата либерализация, капиталовите потоци и паричната политика.

Биха могли да се поставят на дискусия изводите на автора, че „... проявленето на финансовите кризи има подчертано регионален характер, като за това съществено допринасят капиталовите потоци. Те в значителна степен повлияват възникването на кризите, фактори за което са и финансовата либерализация и променливите капиталови потоци....“. Тези твърдения бяха присъщи за началния етап на възникване на ипотечната и финансова криза. Развитието на процеса обаче доказа, че настоящата кризата има глобален и системен характер и в много отношения проявленията ѝ се отличават от тези на предходните, предимно регионални кризи.

В обобщение, прегледът на научната продукция на Емил Панушев доказва траен научен интерес към посочените вече области, както и проследяването на процесите в динамика на базата на богат емпиричен материал и оригинални методики за анализ. Авторът ясно дефинира

процесите, прави обосновани изводи и заявява авторови позиции за тенденции и прогнозни очаквания. Като известна **слабост** може да се посочи предпочтанието към по-малки изследвания по отделни аспекти на проблемите, както и работата на автора при една значителна част от изследванията в съавторство. Позволявам си да препоръчам една последваща актуализация на направените изследвания и тяхното систематизиране в авторска монография на кандидата.

Доц. д-р Панушев има богата и разнообразна **учебно-педагогическа дейност**. От септември 1998 г. той чете лекционни курсове пред бакалаври и магистри във ВСУ „Ч. Храбър“ в началото като хоноруван преподавател, а в последствие и като щатен. Чел е лекции и в ВТУ“Св.Св. Кирил и Методий“. Основните курсове, по които чете лекции са „Европейска икономическа интеграция“, „балканско и европейско сътрудничество“, „Митническа политика на ЕС“. Лекционните му курсове са белязани с актуалност, богато информационно съдържание и умение да се интерпретират в теоритичен аспект реалните проблеми на практиката.

В рамките на преподавателската му дейност е разработена **методика за преподаване** на Европейска икономическа интеграция. В представените учебници са систематизирани подходите в следните програмни периоди 1989-1993 г., 1994-1999 г., 2000-2006 г. Представят се общите политики на ЕС за структурно приспособяване и сближаване, приоритетите на структурните политики, впоследствие промените в целите и инструментите за следващият програмен период. Разработена е обобщена структура на преподаването на същността на икономическия и валутен съюз и политиките за неговото развитие. С подкрепата и на дейностите на ЕС „Жан Моне“ е разработен цялостен курс „Икономическа интеграция в ЕС“ представлящ теоретичните основи и практическите стъпки по изграждането на ЕС, институционалната рамка и икономическия и валутен съюз, външните отношения, външна политика и сигурност, сътрудничество в областта на правосъдието и вътрешните работи. Развити са проблемите на разширяването на ЕС и присъединяването на България.

Доц. д-р Панушев е бил **научен ръководител** на седем докторанти, в т.ч. и на един чуждестранен, всички успешно завършили образователно-квалификационната степен. Многократно е бил избиран за рецензент на магистърски и докторски работи, както и на продукция по хабилитационни процедури.

Във ВСУ „Ч. Храбър“ доц. д-р Панушев е заемал **академични ръководни длъжности** ръководител катедра и декан на факултет. Член е

на АС и на Настоятелството на ВСУ. Активно работи по **международнi проекти**, на основата на които инициира нови форми и направления на образователната и изследователската дейности.

Личните ми впечатления от кандидата ми дават основания да го препоръчам като сериозен и отговорен учен, като учен със ясно заявена лична позиция по проблемите, обект на научните му търсения, уважаван преподавател и отговорен ръководител на академичните структури, които е оглавявал.

Въз основа на изложеното предлагам на уважаваните членове на научното жури да поподкрепи кандидатурата на „ доц. д-р Панушев за заемане на академичната длъжност „ професор“ по научна специалност 05.02.10 „Световно стопанство и международни икономически отношения“

Проф. д.и.к.н. Анна Недялкова

